

Hirsholmene (skov nr. 38)

Beskrivelse

Generelt

Hirsholmene er Danmarks nordligste øer og ligger ca. 7 km nordøst for Frederikshavn. De omfatter Hirsholm, Græsholm, Deget, Kølpen og Tyvholm. Med sine mange sten minder øerne mere om den svenske skærgård end om de øvrige danske øer. Øerne har været beboet i 500 år. Befolkningen var størst i sidste halvdel af det 19. århundrede, hvor der boede over 200 personer på hovedøen Hirsholm. De mange mennesker var beskæftiget med tilhugning af sten, som blev benyttet blandt andet til havneanlæg andre steder i landet. Senere var kystudkigget og fyrfunktionen hovedbeskæftigelsen på øen indtil fyret blev automatiseret i 1995.

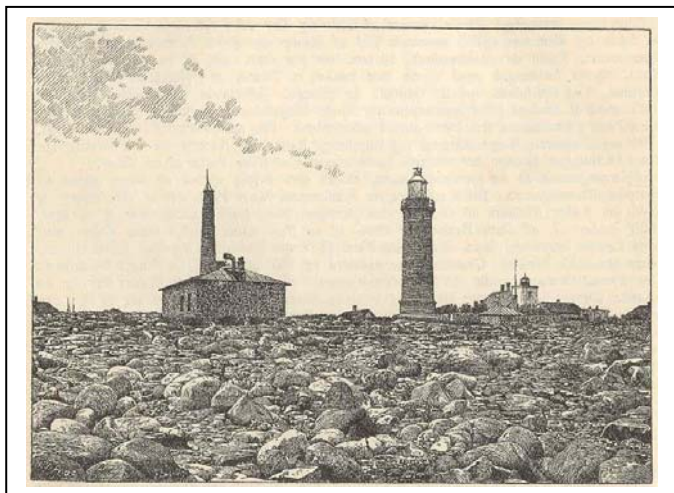
1. januar 2003 blev forvaltningen af øerne overført fra Forsvarsministeriet til Miljøministeriet. I dag er de fleste af øens 19 boliger lejet ud som sommerboliger. Hirsholmene blev i 1938 fredet som naturvidenskabeligt reservat. Bekendtgørelsen for Hirsholmene Naturreservat blev senest revideret i 1995.

Skovarealer		Naturarealer m.v.		Andre arealer	
		Strandbred	8,7	Andet	4,4
		Strandeng m.v.	33,8		
		Krat	0,9		
I alt	0,0		43,4		4,4
					48,0

Geologi og jordbund

Hirsholmene er oprindeligt en randmorænebakke, som hører sammen med randmorænebakkerne syd for Frederikshavn med Gedebjerg og Pikker Bakker som de højeste punkter. Herefter steg havet i to omgange. Først oversvømmede det senglaciale ishav (Yoldiahavet) store dele af Vendsyssel inklusive Hirsholmene. I Stenalderen blev en mindre del af Vendsyssel og Hirsholmene oversvømmet igen. Morænebakken, som blev til Hirsholmenes stenmarker, kom til at ligge i vandkanten så at sige, så kysterosion efterhånden nedbrød bakken og kun efterlod de største sten samt underlaget for morænebakken, der viste sig, at bestå af havaflejret ler fra sidste mellemistid. Efter Stenalderens forhøjede vandstand faldt havniveauet igen og hævede det havaflejrrede sand med isprængte sten og blokke op over havniveau. Der skete derefter en holmdannelse og de forskellige kystformationer rundt om Hirsholm opstod.

Stikket viser ”Hirsholms Fyr” og er fra Trap Danmarks 3. udgave fra 1901. Af beskrivelsen i Trap Danmark fremgår, at Hirsholmene var det mindste sogn i landet dengang. Arealet af den beboede Hirsholm var 42 td. land, hvoraf de 38 td. land var stenmarker. Stenmarker er netop, hvad stikket viser. Stenene er udvasket af moræneaflejringer som det er beskrevet i den geologiske historie ovenfor.

Kulturmiljø

Omkring husene på Hirsholmen, findes et net af stendiger. I et af stendigerne, lige overfor indgangen til kirkegården, sidder en mindesten. Klokketabelen er interessant, og på begge sider af molen ses i strandkanten rester af anløbspladser for små både, kaldet kåser. Desuden findes 2 markante bunkers fra 2. verdenskrig. På hhv. Græsholmen og på Kølpen findes 2 gamle båker (sømærker/varder). Lokale omtaler også en tingstedlignende plads og 2 brønde, som dog ikke er blevet lokaliseret endnu. På Deget findes en skanse bygget af Tordenskjold (1712-15). En del af skansens Ø-side er taget af havet, og skansen er desuden noget medtaget af tyske anlæg. 2 brønde findes udenfor skansen i NV. Sagnstenen ”Døde Anders” skal nævnes, selv om den kun sjældent lader sig se, og i øvrigt ikke ligger på vort areal.

Landskab

Øgruppen Hirsholmene består, som før nævnt, af en beboet ø – Hirsholm – og fire mindre ubeboede holme og et antal mindre holme. Hirsholm skiller sig landskabeligt meget ud fra de andre ved at være beboet. Øen er karakteriseret ved 3 ting: 1) Havneanlægget, med en enkel eller to fiskekuttere og flere lystsejlere, 2) bebyggelsen, som består af gule, røde, hvide og sorte huse og et karakteristisk fyr, der stikker op, og 3) strandeng rundt om bebyggelsen med strandvolde og mængder af måger i luften. Overalt er der sten i store mængder, i bunker og rækker – anvendt til bygning af huse og stendiger. Og i stendigerne er der mågereder og måger. Oplevelsesmulighederne er gode og specielle. I den lille skala kan man opleve en kystkultur med et strejf af noget der minder mere om Sverige, på grund af alle stenene og de omkringliggende holme af sten næsten uden vegetation, og i den store skala – i godt vejr – kan man se ud til horisonten og måske et par både ude på Kattegat.

Samlet er Hirsholmene vurderet til at have landskabelig god værdi. Hirsholm er desværre kraftig under tilgroning. Derfor er de tilgroede området mellem byen og stranden vurderet som middel værdi. Hele øgruppen er vurderet som særlig sårbar især over for tilgroning.

Friluftsliv

Hirsholmene har en turistmæssig betydning. Øerne kan besøges med postbåden og af lystsejlere. Herudover sejler et antal skibe mod betaling med grupper til øen. På øen er der et offentligt toilet, et informationshus og et fugleudkigshus. Der er en plads med borde og bænke. Det er ikke tilladt at telte på øen. Der er et stisystem som giver offentligheden adgang rundt om på øen.

Forsvarsministeriet skønnede i 2001, at hovedøen årligt modtager mellem 6.000 og 8.000 besøgende, og at dette skøn var nogenlunde, hvad øen kan bære uden at risikere, at naturen eller kulturminderne lider overlast.

Besøgstallet skønnes i de seneste år at have været uændret eller svagt stigende.

Natur

Naturinteresserne på Hirsholmene samler sig især om de marinbiologiske forhold, om ynglefuglene og om holmenes interessante flora.

Marinbiologi

De mange stenrev og de specielle boblerev mm. omkring holmene udgør et af de vigtigste enkeltområde i landet for marinbiologiske interesser. Det skyldes dels de usædvanligt mange store sten og de særlige revtyper og at farvandet ved Hirsholmene har nær oceanisk saltholdighed. Det giver en langt større mangfoldighed af havalger ("tang") og andre marine organismer sammenlignet med de indre farvande, som har lavere og mere vekslende saltholdighed.

Boblerevene rummer et koralrevslignende dyreliv med mange farvestrålende organismer. De opstår hvor methan og andre gasser siver op fra havbunden og giver grundlag for et særligt liv af mikroorganismer, som kitter sandet sammen i besynderlige søjle- og klippelignende formationer, der giver fæste for det specielle, marine liv.

Stenmolerne i Hirsholmens havn er af særlig interesse, da man her kan opleve en let tilgængelig parallel til en nordisk klippekyst med en meget rig vegetation af havalger. Algerne optræder i en karakteristisk zonerings efter vanddybde og bølgepåvirkning. Det skyldes, ud over den høje saltholdighed, at havneområdet er rent uden den næringsberigelse og påvirkning fra miljøfremmede stoffer, som er uundgåelig i fiskeri-, industri- og trafikhavne. Molerne på Hirsholm har da også i tidens løb været flittigt anvendt til studie- og undervisningsformål.

Ynglefugle

Fuglelivet på holmene er enestående med især kolonier af alle vore ynglende ternearter (splitterne, fjordterne og havterne), landets største koloni af den normalt fuglefjeldsynglende tejt, skærpiber og en stor hættemågekoloni omgivet af mindre kolonier af sildemåge, sølvmåge, stormmåge og svartbag.

Riden er derimod forsvundet som ynglefugl; dens forsvinden og en samtidig tilbagegang for terner og hættemager sættes i forbindelse med:

- en væsentlig tilbagegang i fiskebestande og fiskeri i området
- konkurrence fra de store måger, som æder ternernes og hættemågernes unger
- forstyrrelse fra turister og ødelæggelse af reder
- etablering af en stor skarvkoloni på Græsholmen med afledte forstyrrelser via regulering af denne

Flora

Hirsholmene rummer en interessant flora, som dels knytter sig til de naturlige biotoper - især strandeng, stenede strandvolde og samlinger af store sten med "klippe-kystlignende" forhold - dels rummer mange gamle kulturplanter knyttet til beboelser og menneskelig aktivitet. Flere af de sidst-

nævnte ses kun lejlighedsvis, men da deres frø kan holde sig i live i årtier eller århundreder, spirer de undertiden frem. De sker typisk efter jordforstyrrelser (f.eks. bulmeurt).

Desværre er især Hirsholmen i stigende grad præget af træ- og buskvækst, som tager lys og plads fra såvel den naturlige vegetation som de spændende, gamle kulturplanter, der er en slags ”levende fortidsminder”. Særlig problematiske er de invasive arter rynket rose, japan-pileurt, bukketorn og kæmpe-balsamin.

Bygninger

Øens ældste bygning er den kullede kirke, som blev opført omkring 1640. Kirken betjenes af menighedsrådet fra Frederikshavn, som sørger for afholdelse af en række gudstjenester i løbet af sommeren og enkelte musikalske arrangementer.

Præstegårdens udhus er fra 1700-tallet. De øvrige bygninger er bygget i perioden fra det tidlige 18. århundrede frem til første halvdel af det 20. århundrede. Bygningerne er under tilsyn af den kgl. Bygningsinspektør.

Samlet oversigt over bygninger på øen:

Hus:	Anvendelse:
Nr. 1 Informationshus	Informationshus for publikum
Nr. 2	Sommerhus
Nr. 3	Sommerhus
Nr. 4 Præstebolig	Sommerhus
Nr. 5 Skolen	Sommerhus
Nr. 6 Jordmoderbolig	Sommerhus
Nr. 7 Strandly	Sommerhus
Nr. 8 Freddys Hus	Helårshus
Nr. 9 Kirken	Kirke
Nr. 10	Sommerhus
Nr. 11 Østergaard Hus	Sommerhus
Nr. 12 Brødrenes Hus	Sommerhus
Nr. 13 Klokkehuset	Sommerhus
Nr. 14 Fyrassistentbolig	Kunstnerbolig
Nr. 15 Fyrmesterbolig	Tjenestebolig
Nr. 16 Ødumhus	Sommerhus
Nr. 17 Sprøjtehus	Maskinhus
Nr. 18 Toiletter	Offentlige toiletter
Nr. 19 Lodsgården	Medarbejderbolig
Nr. 20 Lodsgården	Kunstnerbolig
Nr. 21 Lodsgården	Helårshus
Nr. 22	Sommerhus
Nr. 23 Fyrtårn	Fyrtårn
Nr. 24 Maskinhus	Maskinhus/Elværk
Nr. 24b Lodsudkiggen	Fugleudkigstårn for publikum
Nr. 25 Olielager	Olielager

Af anlæg er udover bygningerne to bunkers, kirkegården, havnen og molerne.

Gældende udpegninger

Regionplanlægning

Udpegninger i Nordjyllands Amts regionplan (2005):

Regionalt naturområde. Særligt værdifuldt landskab. Økologiske forbindelser og beskyttet natur. Geologisk interesseområde. Værdifulde kulturmiljøer: Nr. 18 Hirsholmene - Fiskerleje, fyrvæsen, kystnær produktion.

Internationale beskyttelsesområder

Hele øgruppen ligger i Natura 2000 område nr. 4 (Hirsholmene, havet vest herfor og Ellinge Ås udløb), der består af fuglebeskyttelsesområde nr. 11 og habitatområde nr. 4. Fuglebeskyttelsesområdet er desuden Ramsarområde nr. 8.

Udpegningsgrundlaget for habitatområdet rummer en del klittyper på land og marine naturtyper, på Hirsholmene kommer især 1210 enårig vegetation på stenede strandvolde, 1220 flerårig vegetation på stenede strande samt 1330 strandenge, samt Spættet Sæl og Gråsæl.

Af fuglebeskyttelsesområdets udpegningsgrundlag forekommer Splitterne, Fjordterne, Havterne og Tejst. Området rummer landets største ynglebestand af Tejst og oftest den største af Splitterne.

Fredninger og vildtreservater

Øerne er i deres helhed (sammen med omkringliggende søterritorium) fredet ved Bekendtgørelse af 1. september 1995. reg. nr. ? Arealet er ca. 45 ha + 1955 ha søterritorium. Fredningens formål er dels at sikre og bevare de forskellige biotoper og at sikre det landskabelige helhedsindtryk. Der er færdsel forbudt på de ubeboede øer og i en afstand af 50 meter fra øerne. Bestemmelser om adgang, færdsel og jagt. Der må ikke opføres byggeri, laves terrænændringer, anvendes gødning eller kemiske bekæmpelsesmidler, medbringes husdyr, fjernes eller udsættes dyr og planter. Til- og ombygning kun med tilladelse fra Skov- og Naturstyrelsen.

Reservatordningen indebærer, at jagt er forbudt i den nordlige del af området. Desuden er færdsel forbudt på de ubeboede øer (dog ikke Deget) samt i en zone på søterritoriet omkring disse i en afstand af 50 m regnet fra højeste, daglige vandstandslinie.

Brætsejls, sejls med vandscootere, brug af vandski samt sejls med motordrevet fartøj med højere hastighed end 10 knob er forbudt indenfor det jagtfri område. På Hirsholm er færdsel forbudt på dele af øen og Søndre Mole i perioden 1. april til og med 31. juli.

Ved 2 lokaliteter på søterritoriet med boblerev er opankring og fiskeri med skrabende redskaber forbudt. I sommerhalvåret udlægges ankerbøjer i passende afstand ved de 2 boblerev.

Jagt

Der er ingen jagt i reservatet, men på det omkringliggende fiskeriterritorium udøves en til tider intensiv motorbådsjagt. I samarbejde med Politiet gennemføres opsøgende kontrol og tilsyn med jagtudøvelsen i området.

Fiskeri

Der fiskes intensivt i farvandet omkring øerne – især sættes der mange åluser. Enkelte lokale bierhvervsfiskere har personlig dispensation til at sætte åluser nærmere end 50 m. til ubeboede øer. I samarbejde med Fiskerikontrollen gennemføres kontrol og tilsyn med fiskeri og fiskeredskaber i området.

Målsætninger

Friluftsliv

Balancen mellem benyttelse og beskyttelse skal løbende vurderes under hensyntagen til formålet med Hirsholmene som naturvidenskabeligt reservat.

Det er meget få mennesker, der i øjeblikket reelt har mulighed for at opleve Hirsholmen. SNS Vendsyssel vil arbejde for, at flere besøgende uden særlig tilknytning til Hirsholmen kan opleve øen, og for at de besøgene får bedre muligheder for at forberede sig på besøget, så det kan afvikles så hensigtsmæssigt som muligt.

Efterhånden som huse bliver frigjort for lejemål, skal det undersøges hvad det koster at indrette dem til korttidslejemål.

Natur- og Landskabsplan

Skov og krat fylder stedse mere på øen Hirsholm, og skovtræer og buske skal reduceres meget – især nåletræet vil blive fjernet. Endvidere er der mange invasive arter, som der vil blive gjort en indsats imod. Herunder Rynket rose, Japansk Boghvede og Kæmpebalsamin.

Fugle

Med baggrund i trusler mod bestanden af hættemåger og splitterner på Hirsholm, har SNS Vendsyssel i vinteren/foråret 2007 gennemført målrettet naturpleje på sydlige del af Hirsholm. Vedagtige buske og grov vegetation er ryddet og knust, således at yngleområdet er frilagt og øget. Sideløbende har styrelsen forelagt Vildtforvaltningsrådet en handleplan for regulering af ynglende sølvmåger og svartbag med henblik på at stoppe den tiltagende prædation af hættemåger og splitterner. Reguleringen søges gennemført ved redefangst og, i yderste tilfælde, skydning af enkeltindivider der har ”specialiseret” sig i at prædere hættemåger og splitterner.

Regulering af ynglende skarv på Græsholm udføres efter gældende skarvforvaltningsplan og vedtagelse i brugergruppen for Hirsholmene. Efter 2007, hvor der foreligger en revideret skarvforvaltningsplan, revurderes forvaltningen af ynglende skarv på Græsholm.

Vegetation

Udover rydninger bør muligheden for afbrænding i vinterhalvåret undersøges, med henblik på at blotlægge frøbank fra oprindelig vegetation.

Alle tiltag i området skal foregå i overensstemmelse med Danmarks Miljøundersøgelses kriterier for gunstig bevaringsstatus for naturtyper omfattet af EF-habitatdirektivet.

Kulturmiljø

De kulturhistoriske mindesmærker, som stendigerne, varderne, Skansen på Deget skal bevares og plejes.

Plan og konsekvenser

Friluftsliv

SNS Vendsyssel vil arbejde for at der bl.a. gennemføres følgende i planperioden:

- Etablering af overnatningsfaciliteter for gruppebesøg.
- Særlig informationsindsats for gruppebesøg på Hirsholmen.
- Informationstavler opsættes i Lodsudkigget.
- Renovering af udstillingen i Informationshuset.
- Udformning af informationsmateriale rettet mod skoleklasser.
- Søge etableret udvidet offentlig besejling af Hirsholmen.
- Udvikle operationel monitoring af publikumsbesøg på Hirsholmen.
- Udbygge samarbejdet med de kunstnere, der via Dansk Kunstnerråd, i perioder arbejder på Hirsholmen.

Natur

Der er taget stilling til den marinebiologiske beskyttelse. Dette er sammenholdt i en samlet detaljeret plejeplan for Hirsholmene. Hættemåge og Splitternekolonien er beskyttet. Invasive plantearter er bekæmpet og de tilvoksede arealer er åbnet op og underlagt en detaljeret plejeplan.

Kulturmiljø

DNS Vendsyssel vil arbejde for at der bl.a. gennemføres følgende i planperioden:

- Stendigerne på Hirsholmen skal bevares og plejes.
- De 2 båker (sømærker/varder) på hhv. Græsholmen og Kølpen bør sættes i stand Istandsættelsen skal finde sted med Nationalmuseet mellemkomst.
- Skansen på Deget bør gøres mere synlig ved at iværksætte vegetationspleje.
- Desuden bør brøndene på Deget findes frem og markeres med rækværk.
- Information om skansen på Deget etableres.

Landskab

Rydning af uønsket opvækst, se naturafsnittet